

Jerzy Władysław WILKOWSKI
Urodzony 3 kwietnia 1924 r w Warszawie

Ż Y C I O R Y S

Odznaczenia Państwowe :

- Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami
Nadany w 1945 r przy ujawnieniu działalności w AK – BIP, Okręg Śląski.
Poświadczenie Dk – 10116 z dn. 14 maja 1974 r.
- Medal 40 – lecia Polski Ludowej ,
Nr nadania : 113/ 6/ 84 RM, data nadania: 22 lipca 1974 r.
- Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski
Nr nadania : 4357- 85-27
- Medal Zwycięstwa i Wolności 1945 r.
nadany : 24 lutego 1982 r.
- Krzyż Armii Krajowej
Nr nadania 48 – 94 – 961, nadany :7 grudnia 1994 r.

Odznaki i wyróżnienia zawodowe oraz społeczne :

- Złota Odznaka Zasłużonego Pracownika Dolnośląskich Zakładów Wytwórczych Maszyn Elektrycznych M.- 5.
Nr legitymacji 168 , data nadania 20 czerwiec 1965 r.
- Odznaka Budowniczego Wrocławia, nadana przez Radę Narodową m. Wrocławia
Nr legitymacji: 5312 , data nadania: 9 maja 1969 r.
- Złota Odznaka „Zasłużony dla Województwa Wrocławskiego i Miasta Wrocławia”.
Nr legitymacji::3039, data nadania: 7 lipca 1978 r.
- Zasłużony Pracownik Informacji Naukowo – Technicznej.
Data nadania: 4 marca 1984 r.
- Srebrna Odznaka Honorowa Naczelnej Organizacji Technicznej.
Nr legitymacji: 18072, data nadania: kwiecień 1984 r.
- Odznaka i tytuł „Zasłużony dla Wynalazczości i Racjonalizacji”
Nr legitymacji: 1482 – 581 – 84 , data nadania: 28 listopada 1964 r.
- Srebrna Odznaka Honorowa Zarządu Głównego SEP ,
Nr legitymacji : 5825/ 87 , data nadania : 14 kwietnia 1987 r.
- Srebrna odznaka Honorowa Zrzeszenia WKT i R
Nr legitymacji 24 , data nadania 7 stycznia 1987 r.

- Medal 50 – lecia Aeroklubu Wrocławskiego.
Przyznany : 25 listopada 1995 r .
- Odznaka Weterana Walk o Niepodległość nadana przez Urząd ds. Kombatantów i Osób Represjonowanych.
Nr legitymacji : 47 / 097569 / 15, nadana 11 listopada 1995 r.
- Mianowanie na stopień porucznika
Data mianowania : 30 kwietnia 2001 r.
- Medal za Długoletnie Pożycie Małżeńskie
Numer : 71 – 2001 – 123 , nadany 9 listopada 2001 r.
- Patent Weterana Walk o Wolność i Niepodległość Ojczyzny
Numer : 37971 , rok nadania 2001.

Pierwsze lata

Urodziłem się 3.4.1924 r. w Warszawie, gdzie mieszkali po zawarciu małżeństwa moi rodzice – ojciec Roman Wilkowski i matka Stefania z domu Hermanowska. Wkrótce mój ojciec dostał pracę w Sosnowcu i następnie w Kazimierzu k. Sosnowca, gdzie jako inżynier budowlany po Politechnice Warszawskiej podjął pracę w swym zawodzie na kopalni „Kazimierz” i gdzie pracował do wiosny 1940 r. Ja po ukończeniu szkoły podstawowej, ze względu na zagrożenie zdrowia, umieszczony zostałem w internacie w Zakopanem , gdzie w latach 1936 – 39 ukończyłem do wybuchu II wojny światowej 3 kl. Gimnazjum im Oswalda Balcera. Mój ojciec kilka dni przed wybuchem wojny został zmobilizowany i wyjechał do Warszawy, uczestnicząc w obronie. Po kapitulacji nie poszedł do niewoli , powracając wkrótce do domu.

Po wybuchu wojny

Pracując dalej na kopalni Kazimierz wiosną 1940 r. w trakcie pierwszych, masowych aresztowań w Zagłębiu Dąbrowskim inteligencji technicznej przez Gestapo, ojciec mój został osadzony w obozie koncentracyjnym Dachau a nast. w Oranienburgu, skąd został zwolniony po ponad ½ roku. Znamienne jest, że zwolnienie to oraz kilkudziesięciu ludzi wywiezionych z Kazimierza i okolicy zawdzięczać należy artyście – malarzowi Józefowi Wrześnińskiemu z Sosnowca. – przyjacielowi mego ojca. Ze skąpych informacji jest mi wiadome, że matka moja pośredniczyła w zbieraniu „okupu” na uwolnienie aresztowanych, czym miał się zająć pan Wrześniński, wiadomymi sobie kanałami. Wszystko to było wielkim ryzykiem i w ścisłej konspiracji, jednak ze szczęśliwym finałem. Wszyscy wykupywani tą drogą wracali po kilku w ciągu ok. 2 miesięcy jesienią 1940 r. Stan zdrowia mego ojca i wszystkich innych był jednak taki, że rekonwalescencja trwała wiele miesięcy.

Nikt z powracających nie wrócił już na swe stanowisko, zajęte w międzyczasie przez folksdojczów i Niemców, co było też zapewne celem tej akcji aresztowań. Również wraz z tym rodziny aresztowanych usuwane były z zajmowanych mieszkań urzędniczych, co należało też do przykrych represji. Moja matka wraz ze mną i moją młodszą siostrą znaleźliśmy małe mieszkanko w pobliskiej miejscowości „Niemce”, które zajmowaliśmy do końca wojny,

Wobec akcji wywózki z Zagłębia zwłaszcza młodzieży do pracy w Rzeszy , ja i wielu moich kolegów z tej okolicy znalazła zatrudnienie w warsztatach fabryczki „Gisserei Ostrowy”, w miejscowości Niemce k. Kazimierza. Zacząłem tam pracę jako pomoc ślusarska od 15. 02, 1940 r. Pracowałem tam do wyzwolenia 18. 01. 1945 r. przechodząc przez wszystkie obrabiarki a głównie pracując jako tokarz. Właścicielem tego zakładu był żyd,

bardzo porządny człowiek (sam półanalfabeta, wykształcił 3 synów na lekarza, inżyniera i ekonomistę). Załoga liczyła blisko 100 ludzi . w tym niektórzy uciekinierzy z COP-u. Również Brygada dekarzy, miejscowych żydów. Ci ostatni zostali po ok. 1,5 r wywiezieni i ślad po nich zaginął. Zarządzającym został wtedy Niemiec – przesiedleńca ze wschodu, o nazwisku Wesely. Na szczęście z jego strony nie spotykały załogi poważniejsze szyskany. Praca trwała nierzadko 12 godzin i niekiedy również w nocy oraz w święta i niedziele a płace były bardzo niskie, ale na szczęście dla mnie - blisko miejsca zamieszkania.

Działalność w konspiracji

W 1942 r zostałem zaprzysiężony do Gwardii Ludowej PPS przez działacza tej organizacji Pająka (pseudonim „Prażat”). Kontakt ten zerwał się jednak, gdyż wobec jakiejś wpadki przeszedł on do „lasu”. Wkrótce moi bliscy koledzy jeszcze z drużyny Zuchów a następnie z Harcerstwa: Józef Konecki (pseud. „Janek”) i Janusz Rajchman (pseud. „Sulica”) poinformowali mnie, że nastąpiło scalenie z Armią Krajową, w związku z czym zaprzysiężony zostałem ponownie i przyjąłem pseudonim „Grab”. Jednym z pierwszych zadań był w tym czasie werbunek oraz poszerzanie szeregów organizacji, a także kolportaż prasy konspiracyjnej oraz innych wydawnictw szkoleniowych dostarczanych z zewnątrz. W tym też czasie przyporządkowany zostałem do „Biura Informacji i Propagandy” („BIP”), działającego w strukturze organizacyjnej Okręgu Śląskiego AK, do którego należało m.in. Zagłębie Dąbrowskie. Nadmienię, że pierwszym szefem BIP-u był Leopold Lipecki („Gruda”) student matematyki – zamordowany w obozie KC, po nim Stanisław Flaczyk („Żwir”) student weterynarii, zatrudniony do czasu wpadki w 1944 r. w „Gisserei Ostrowy”, po czym musiał się ukrywać, a po nim, do wyzwolenia – Janusz Rajchman („Sulica”). W BIP-ie współpracowałem ściśle z wspomnianymi wyżej Józefem Koneckim i Januszem Rajchmanem. Do zakresu wielu zadań należał wywiad gospodarczy, polityczny i wojskowy, zbieranie informacji o Niemcach i folksdojczach, wyróżniających się działalnością antypolską oraz o konfidentach. Również łączność i współdziałanie z oddziałami leśnymi „Twardego” oraz „Hardego”, które działały z bronią w ręku na granicy z Gubernatorstwem, dając się dobrze okupantowi we znaki. Do działań o charakterze czynnym należało m. in. wysyłanie ostrzeżeń do tych wspomnianych konfidentów oraz wyróżniających się „polakożerców” i ewentualnie wyroków, jeśli takie zapadały. W ramach akcji „N” praktykowane było wysyłanie pism i ulotek w języku niemieckim o charakterze antyhitlerowskim, będących podszywaniem się pod tajne organizacje niemieckie (np. Goerdeler). Natomiast w ramach akcji „S” realizowane były działania ośmieszające i destrukcyjne w stosunku do okupanta. Było to np. wysyłanie wezwań do władz niemieckich na różne fikcyjne odprawy czy zebrania np. w związku z trudną sytuacją wojenną, klęskami i t. pod. Pod koniec okupacji pisma do osiedleńców niemieckich, zawiadomienia o obowiązku ewakuacji. Również wezwania na pocztę np. po paczki, nakazy płatnicze i t.p. Na kolei przekładanie list wysyłkowych na wagonach towarowych tak, aby złom szedł na front, a uzbrojenie do hut. Na dzień zaduszny drukowane były klepsydry z pozoru żałobne o treści antyhitlerowskiej, a w polskie święta narodowe w różnych miejscach rozmieszczane były chorągiewki biało - czerwone. Egzemplarze dokumentujące te działania i inne materiały wydawnicze przechowywane były w archiwum, którego prowadzenie przypadło mi w udziale. Również do moich zadań, realizowanych wraz z Janem Karoniem („Kubelik” frezer na kop. Kazimierz – b. zdolny skrzypek i lutnista, po wojnie grał w filharmoniach polskich a nast. w Huston –USA) należał w końcowym okresie druk materiałów wydawanych przez BIP. Było w tym m. in. kilka numerów „Śląskiego Biuletynu Informacyjnego AK”, który następnie dostarczany był do kolportażu. Odbywało się to w b. trupiarni przy b. szpitalu, w pobliskim osiedlu Ostrowy, przy użyciu prymitywnego powielacza ręcznego, z dostarczanych nam matryc. Po wojnie dowiedziałem się, że matryce te przygotowywał Gustaw Mewald, aresztowany podczas wspomnianej na wstępie akcji okupanta i zwolniony

następnie wraz z innymi. Nadmienię, że później mieszkał on we Wrocławiu. Zmarł ok. 10 lat temu. Z BIP-owców mieszka tu jeszcze Ryszard Zygmunt, również pracownik „Gisseriej Ostrowy”. Koniec 1944 r. obfitował w doniosłe wydarzenia, które wymagały szczególnej mobilizacji sił i środków. Należało do nich zwłaszcza Powstanie Warszawskie i rozważana możliwość pójścia z odsieczą. Niestety prawie bez broni było by to skazane z góry na klęskę i zbiorowa samobójstwo. Miała też miejsce wysyłka na kopanie na granicy G.G. okopów i rowów przeciwczołgowych, co nie ominęło też naszych szeregów akowskich. Umocnienia te oczywiście nie zdołały później zahamować radzieckiej ofensywy.

Wyzwolenie i pierwsze dni oraz lata wolności

Główne uderzenie ofensywy wojsk radzieckich ominęły Zagłębie Dąbrowskie i Śląsk, co było celowe, aby okupant nie zniszczył przemysłu i górnictwa na tych terenach. Tym nie mniej patrole radzieckie wkraczając 18 – 19 stycznia do Zagłębia ścierały się z cofającymi się w popłochu siłami niemieckimi. W tej sytuacji jedynie oddziały leśne włączały się do walk, następnie przeważnie rozwiązując się na tych terenach. Również zakończona została działalność BIP, wobec przejęcia inicjatywy przez PPR i utworzoną Milicję Obywatelską, rekrutującą się z miejscowych komunistów. Pociągnęło to za sobą „polowanie na czarownice” i organizacje reakcyjne, za jakie uznano też Armię Krajową. Objawiało się to zwłaszcza poszukiwaniami za „prowodyrami tej reakcji”.

Znamiennym wydarzeniem porachunków było, zaraz po wyzwoleniu, wymordowanie całej rodziny Mackiewiczów (ojciec, matka i 2 synów – prawdopodobnie należących do NSZ) oraz przypadkowo znajdującego się tam Jerzego Piwowarczyka, należącego do BIP-u, syna przedwojennego policjanta, który zginął wywieziony do ZSSR. Ciała pomordowanych wrzucono cichcem do nieczynnego szybu pobliskiej kopalni „Dorota”. Mimo, że powszechnie było o tym wiadome, nie było możliwości ruszenia tej sprawy, w której podobno nawet dla postrachu strzelano do zainteresowanego tym prokuratora. Miała też miejsce napaść i rabunek dokonane na pewnej handlarce. Podaję te nie odosobnione fakty dla zilustrowania co zakłóciło radość z wyzwolenia. Represje nie ominęły kierownictwa BIP-u. Janusza Rajchmana zaprosiła na „biesiedowanie” placówka NKWD, wkraczająca za wojskiem. Szczęściem, już na jednym z pierwszych etapów wywózki, udało się robotnikom z kopalni Kazimierz, gdzie cieszył się on wielkim szacunkiem u górników, uwolnić go jakimś sposobem. Niestety wkrótce zainteresowała się nim bezpieka, co spotkało również Józefa Koneckiego i obaj przesiedzieli bez sądu ok. ½ roku w więzieniu. Na szczęści zwolniono ich, do czego przyczynił się zapewne znamienny przypadek. Więzienie wizytował wysoki funkcjonariusz UB, w którym Rajchman rozpoznał konfidenta Gestapo. Na Śląsku przyczynił się ten osobnik do masowych aresztowań ludzi werbowanych podstępem do konspiracji. Jeśli się nie mylę był on sądzony i skazany na powieszenie.

Przechodząc do spraw bardziej osobistych wspomnę, że wkrótce dostając się do gimnazjum im Stanisława Staszycy w Sosnowcu, zdałem małą maturę. Wkrótce również w przyspieszonym tempie zorganizowano nam dużą maturę (po 2 klasach licealnych). Pośpiech ten podyktowany był tym, że wszystkim nam groziło powołanie do wojska, co mogło przekreślić możliwość ukończenia gimnazjum. W tym czasie dopełniłem też formalność zorganizowanego wtedy ujawniania się, otrzymując przy tej okazji Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami za działalność w konspiracji. Jesienią 1945 r. dostałem się na studia wyższe na Wydziałach Politechnicznych Akademii Górniczo – Hutniczej w Krakowie, na Wydział Komunikacji – specjalność lotnicza. Uczelnia ta przekształcone później w samodzielną Politechnikę Krakowską. Pracę dyplomową obroniłem z wynikiem b.d. zimą w 1951 r. i wkrótce dostałem nakaz pracy do Wytwórni Sprzętu Komunikacyjnego - w Psim Polu, gdzie pracowałem do 8.04.1954 r., kiedy to przekazany zostałem do Dolnośląskich Zakładów Wytwórczych Maszyn Elektrycznych we Wrocławiu, na czym zaważyła moja przeszłość AK-owska. W WSK uruchamiano bowiem w tym czasie produkcję związaną z pierwszymi

myśliwcami odrzutowymi wg. dokumentacji radzieckiej. Nie doszło to jednak do skutku, gdyż okazały się już przestarzałymi.

Pomijam dalsze dane odnośnie pracy zawodowej i działalności społecznej jako nieistotne w tym życiorysie. Wspomnę jednak, że w latem w 1951 r. zawarłem małżeństwo z pracującą również w WSK Marją Gugąłą, również o przeszłości AK-owskiej, bardziej bojowej niż moja, gdyż była sanitariuszką i łączniczką w powstaniu warszawskim a następnie w Kampinosie. Udało jej się tam przedostać po upadku Reduty Wawelskiej, co nastąpiło wkrótce po wybuchu powstania. Tam dalej służyła jako sanitariuszka, również podczas wymarszu partyzantów z tego rejonu i rozgromienia oddziałów pod Jaktorowem. Pełniąc tam swą powinność została ranna i wraz z innymi rannymi została odwieziona do szpitala w Zyrardowie. Po wyleczeniu i różnych przygodach w tym przełomowym okresie, doczekała się wyzwolenia. Nadmienię, że obecnie jako kombatant należy do koła AK we Wrocławiu, utrzymując też kontakt z kombatantami z Ochoty.

Na tym kończę tę relację może nieco zbyt rozwlekłą i dla usprawiedliwienia chcę dodać, że nie wszystko udało mi się zrelacjonować z kronikarską ścisłością. Z jednej strony pamięć jest zawodna a z drugiej warunki ścisłej konspiracji zawężają zakres posiadanej wiedzy. Nawet obszerna publikacja książkowa pt. „W Armii Krajowej na Śląsku” autorstwa Zygmunta Waltera Janke - komendanta AK w Obwodzie Śląskim (wydanie Śląsk 1986 r.) nie jest pozbawiona wielu luk i niedomówień.

Jerzy Wilkowski